

ΝΕΩΤΕΡΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ FR. SPEIDEL ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ

Νικόλαος Ρουδομέτωφ

Τα ήδη γνωστά στοιχεία για τα μεταλλεία Fr. Speidel είναι πολύ σημαντικά. Καλύπτουν το θέμα κατά τρόπο που θα πίστευε κανείς ότι ελάχιστα αξιόλογα θα μπορούσαν να προστεθούν. Τα όσα γνωρίζουμε προέρχονται κυρίως από τις εργασίες των γνωστών μελετητών της Θάσου Κωνσταντίνου Χιόνη και Γεωργίου Αυγουστίδη, καθώς και των πανεπιστημιακών Αθαν. Καραθανάση και Στάθη Κεκριδή.

Τύχη αγαθή έφερε στο Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας μια έκθεση του Μ. Χρηστίδη, τμηματάρχη του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Καβάλας κατά το έτος 1925. Η έκθεση αυτή έχει τον τίτλο «*Η Θάσος από γεωλογικής και μεταλλευτικής απόψεως*». Περιέχει ενδιαφέροντα στοιχεία που μας επιτρέπουν να συμπληρώσουμε τα ήδη υπάρχοντα για τα μεταλλεία του Fr. Speidel.

Από τους ξένους, οι οποίοι πρώιμα μελέτησαν και συνέγραψαν πραγματείες για τη γεωλογική περιγραφή του νησιού, ξεχωρίζουν οι Γάλλοι καθηγητές George Perrot και Luis De Launay, που επισκέφθηκαν το νησί τον περασμένο αιώνα. Ο πρώτος μας έδωσε τις σημαντικότερες πρώιμες γεωλογικές περιγραφές του νησιού, ενώ ο τελευταίος, αν και καθηγητής της Αρχαιολογικής Σχολής της Λυών, ασχολήθηκε εκτενέστερα με το γεωλογικό και ορυκτολογικό μέρος της Θάσου. Το οδοιπορικό του περιέχει και άλλες πολύτιμες πληροφορίες, που διαφωτίζουν τη νεώτερη αυτή ιστορική περίοδο του νησιού. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των ανωτέρω, το μεγαλύτερο μέρος της Θάσου αποτελείται από συμπαγή τιτανόλιθο και, όπως όλα τα νησιά του Αιγαίου, γεωλογικώς ανήκει στο Κρητιδικό σύστημα της αζωικής περιόδου και περιέχει κοιτάσματα χαλκού, αργύρου, μολύβδου, ψευδαργύρου, μαγγανίου κλπ. Άλλες παρατηρήσεις αφορούν τους ψαμμίτες και τους σχιστόλιθους του νησιού, γκριζωπούς και βαθυπράσινους, που συναντώνται

σε τοποθεσίες του νησιού και χρησιμοποιούνται για την κάλυψη των στεγών των οικοδομών.

Σημαντική παρατήρηση αποτελεί η αναφορά ότι σε υψίπεδα του νησιού παρουσιάζονται στρώματα κροκάλων, μέσα στα οποία παρατηρήθηκαν απολιθωμένα οστά ανθρώπων, πτηνών, τετραπόδων, ψαριών κλπ., όπως στα υψώματα γύρω από το χωριό Κάστρο, κοντά στο Ύαριό. Τα ευρήματα αποτελούν ενδείξεις ότι τα υψίπεδα αυτά κατά την εποχή των γεωλογικών αλλαγών και των καθολικών προσχώσεων βρίσκονταν κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας.

Τέλος, η Θάσος είναι ηφαιστειογενής, όπως εύκολα μπορεί κανείς να συμπεράνει από τις διαστρώσεις πυριγενών πετρωμάτων, από τις καταβόθρες που φανερά οφείλουν το σχηματισμό τους σε ηφαιστειώδεις ενέργειες, από τα ρήγματα της γης, από τα οποία αναβλύζουν νερά, και τέλος από τις θερμές πηγές που συναντώνται σε διάφορα σημεία του νησιού, ή τουλάχιστον υπήρχαν στα 1925.

Αξιοσημείωτο είναι ότι, όπως αναφέρεται στην έκθεση, η εταιρεία Speidel είχε ανακαλύψει σαφέστατα ίχνη των θρυλικών μεταλλείων των Φοινίκων, υπό μορφή καθιζηθεισών αρχαίων στοών σε εκτεταμένο βάθος, λείψανα φρεάτων, οστών, κεραμικής κλπ. Όλα τα παραπάνω ανακαλυφθέντα ήταν στη θέση «Παλιοχώρι», μεταξύ των χωριών Ποταμιά και Θεολόγο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να κάνουμε μια μικρή αναφορά στο νομικό καθεστώς του νησιού και ιδιαίτερα των μεταλλείων. Γνωρίζουμε ότι από το 1813 η Θάσος αποσπάστηκε διοικητικά από το Οθωμανικό κράτος και με σουλτανικό δωρητήριο παραχωρήθηκε στο Μεχμέτ Αλή πασά, αντιβασιλέα της Αιγύπτου, σε ανταμοιβή των ανδραγαθιών του εναντίον των Μαμελούκων στασιαστών κατά του Σουλτάνου. Έκτοτε η Θάσος απολάμβανε σημαντικών διοικητικών προνομίων υπό το καθεστώς των εκάστοτε αντιβασιλέων της Αιγύπτου, διαδόχων του Μεχμέτ Αλή, στους οποίους και διοικητικά ανήκε. Η παραχώρηση αυτή του Σουλτάνου, όμως, αφορούσε μόνον το διοικητικό μέρος και όχι το κυριαρχικό. Συνεπώς, ενώ οι αντιβασιλείς της Αιγύπτου είχαν την απόλυτη διοίκηση επί των επικειμένων του εδάφους, δεν είχαν κανένα δικαίωμα επί των υποκειμένων. Αυτό γινόταν σαφές στις μεταλλευτικές εταιρείες, οι οποίες σχετικά εύκολα έπαιρναν άδειες εκμετάλλευσης από την αιγυπτιακή Κυβέρνηση, αλλά συναντούσαν απόλυτη άρνηση, όταν απευθύνονταν στην Υψηλή Πύλη για την αποσαφήνιση του νομικού καθεστώτος, δεδομένου ότι οι τοπικές τουρκικές αρχές, κυρίως της Καβάλας, έβαζαν αμέσως εμπόδια, τα οποία ανάγκαζαν τους επίδοξους εκμεταλλευτές των μεταλλείων να σπεύδουν στην Κωνσταντινούπολη για την άρση των εμποδίων. Η άρνηση των τουρκικών αρχών βασιζόταν στο κυριαρχικό δικαίωμα του Σουλ-

τάνου επί των μεταλλείων του νησιού, και τα οποία (μεταλλεία) όχι μόνον ήταν γνωστά, αλλά είχαν ήδη εγκαίρως εγγραφεί στο όνομα του αυτοκρατορικού οίκου (Χαζνέι-Χασά).

Γνωστό είναι ότι από το 1900 άρχισαν οι διαμαρτυρίες των Θασίων, συνεπεία των υπερβάσεων των διοικητικών υπαλλήλων των Αιγυπτίων, οι οποίες υπερβάσεις έθιγαν καίρια συμφέροντα των κατοίκων. Γνωρίζουμε ακόμη ότι στις 25 Απριλίου 1902, μετά από διαμαρτυρία και πρόσκληση των κατοίκων προς το σουλτάνο Αβδούλ Χαμίτ, μέσω του καιμακάμη της Καβάλας σχετικά με τη συμπεριφορά των Αιγυπτίων, η τουρκική διοίκηση μ' απόφαση του Σουλτάνου απέσπασε τη Θάσο από την αιγυπτιακή διοίκηση και την κατέλαβε στρατιωτικώς. Αυτή η αλλαγή δημιούργησε νέες συνθήκες και άνοιξε επί τέλους το δρόμο της εκμετάλλευσης των μεταλλείων του νησιού. Στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο η γερμανική διπλωματία είχε τον πρώτο ρόλο στην Τουρκία και οι δυνατότητες του Γερμανού πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη Marchal von Biberstein να επηρεάζει τις αποφάσεις της τουρκικής κυβέρνησης ήταν πολύ μεγάλες. Από αυτές τις δυνατότητες επωφελήθηκε η γερμανική εταιρεία «Fr. Speidel», η οποία είχε την έδρα της στο Forzheim του δουκάτου της Βάδης, κοντά στην Καρλσρούη.

Κατά το έτος 1903 έγινε η οριστική παραχώρηση της εκμετάλλευσης του μεταλλείου στη θέση «Βούβες» των Λιμεναρίων Κάστρου, όπου υπήρχαν επιφανειακά μεγάλες ποσότητες κρυσταλλωμένου ψευδαργύρου, κατάλοιπο αρχαίων μεταλλευτικών εργασιών. Τα επιφανειακά αυτά αποθέματα, χωρίς καμία επεξεργασία, είχαν μερικές φορές περιεκτικότητα καθαρού ψευδαργύρου 60 έως 75 βαθμών, γεγονός πρωτοφανές, το οποίο ανέβασε την αξία και τα οικονομικά της εταιρείας, με αποτέλεσμα σε βραχύ χρονικό διάστημα να δαπανηθούν κολοσσιαία ποσά για την κατασκευή εγκαταστάσεων, καμινιών κλπ., ώστε η εκμετάλλευση να είναι πλήρης.

Η μεγάλη εμπορική επιτυχία της εταιρείας Fr. Speidel προκάλεσε το ενδιαφέρον και άλλων δυναμικών επιχειρηματιών, οι οποίοι επεζήτησαν να εκμεταλλευθούν παρόμοια μεταλλεία στη Θάσο. Κατά το έτος 1905, ο μεγάλος καπνεμπορικός οίκος Herzog της Καβάλας ζήτησε από την Οθωμανική κυβέρνηση την παραχώρηση της εκμετάλλευσης μερικών μεταλλείων του νησιού. Η εταιρεία του Speidel, όμως, είχε λάβει όλα τα μέτρα της και έτσι ειδοποιήθηκε έγκαιρα για το ενδιαφέρον της εταιρείας Herzog. Έσπευσε λοιπόν να στείλει, κατά την ημέρα της δημοπρασίας, στην Κωνσταντινούπολη τον Edwin Speidel, από τα σημαντικά μέλη της εταιρείας, ο οποίος πλειοδότησε κατά τη δημοπρασία, και όχι μόνον απέκλεισε την αντίπαλο εταιρεία, αλλά πέτυχε να παραχωρηθούν στην Speidel όλα τα μεταλλεία της Θάσου, που είχαν προγραμματισθεί να δημοπρατηθούν εκείνη την ημέρα, μετά από

το ενδιαφέρον της Herzog. Τα μεταλλεία αυτά ήταν στις παρακάτω θέσεις:

- Θέση 1η, «Σωτήρος», κοντά στον οικισμό του χωριού.
 » 2η, «Κορλού», στην περιφέρεια του χωριού Καλλιράχη.
 » 3η, «Μαρλού», επίσης στην περιφέρεια της Καλλιράχης.
 » 4η, «Κουμαριά», στην περιφέρεια του χωριού Μαριές.
 » 5η, «Άγιος Ελευθέριος», στην περιφέρεια των Λιμεναρίων Κάστρου.
 » 6η, «Συκή», στην περιφέρεια της κωμόπολης του Θεολόγου.
 » 7η, «Αλυκή», επίσης στην περιφέρεια του Θεολόγου.
 » 8η, «Αυλάκια», στην περιφέρεια της Παναγίας.
 » 9η, «Παράλια Ραχωνίου», στην παράλια του Ραχωνιού.
 » 10η, «Παράλια Καζαβητίου», στην παράλια του Καζαβητίου, του σημερινού Πρίνου.

Η εταιρεία Speidel μετά την κατακύρωση της δημοπρασίας προχώρησε σε δοκιμαστικές εργασίες, για να εκτιμήσει τα αποθέματα, την ποιότητα και την αξία του κάθε μεταλλείου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι από τα δέκα μόνον τα δύο, της θέσης «Σωτήρος» και της θέσης «Μαρλού», ήταν οικονομικώς εκμεταλλεύσιμα. Για το λόγο αυτό η εταιρεία Speidel συνέχισε τις εργασίες της μόνο στα τρία μεταλλεία από τα ένδεκα, τα οποία τελικώς είχαν περιέλθει στη δική της εκμετάλλευση, δηλαδή του αρχικού των Λιμεναρίων στη θέση «Βούβες» και των υπολοίπων στις θέσεις «Σωτήρος» και «Μαρλού», που προαναφέραμε.

Θεωρήσαμε σκόπιμο να παραθέσουμε τις επιστημονικές ονομασίες του μεταλλεύματος που εκμεταλλεύτηκε η εταιρεία Speidel και οι οποίες είναι: οξειδίο ανθρακικού ψευδαργύρου, η αρχαία ονομασία του οποίου ήταν *Καθμεία Γη*, οι Λατίνοι το ονομάζουν *Lapis Calaminaris* και οι Γερμανοί *Calmaei*. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο ψευδάργυρος σπάνιζε στη Γερμανία και μόνον η περιοχή Freiburg παρήγαγε αξιόλογες ποσότητες, ανεπαρκείς, όμως, για την κάλυψη των αναγκών της γερμανικής βιομηχανίας. Γι' αυτό η παραγωγή των μεταλλείων Speidel στη Θάσο, λόγω της ζήτησης της γερμανικής αγοράς, ανέβηκε ιλιγγιωδώς μέχρι το 1908, με όλα τα αγαθά αποτελέσματα, που δεν ήταν μόνον οικονομικά για την τοπική κοινωνία του νησιού. Στα 1908, και κατά τη διάνοιξη νέων βαθύτερων στοών για την εντατικότερη εκμετάλλευση, εντελώς ξαφνικά παρουσιάστηκε ο ψευδάργυρος να μην είναι πλέον καθαρός, αλλά να είναι συνενωμένος με σημαντικό ποσοστό βαρύτη. Η ύπαρξη του νέου μετάλλου ήταν καταστροφική, διότι ήταν του αυτού ειδικού βάρους με τον ψευδάργυρο και τα διαθέσιμα τεχνικά μέσα, καθώς και η τεχνογνωσία της εποχής, δεν επέτρεπαν το διαχωρισμό των δυο μετάλλων με κάποια μέθοδο οικονομικά αποδεκτή.

Ο απροσδόκητος κεραυνός εν αιθρία προκάλεσε συναγερό στην εταιρεία, η οποία επεστράτευσε όλο το επιστημονικό δυναμικό της εποχής και εξάντλησε κάθε πιθανότητα χρησιμοποιώντας όλες τις μεθόδους, όπως του πλυντηρίου και του μαγνητικού διαχωρισμού (*Separateum Magnetique*). Όλοι οι διάσημοι μεταλλειολόγοι της Ευρώπης ασχολήθηκαν με το άλυτο πρόβλημα, δυστυχώς χωρίς να καταφέρουν τίποτε. Ας σημειωθεί ότι μέχρι και το έτος 1925, που συντάχθηκε η έκθεση του Μ. Χρηστίδη, δεν είναι βέβαιο αν είχε βρεθεί κάποια μέθοδος διαχωρισμού αποδεκτού κόστους. Ο βαρύτης εθεωρείτο στην περίοδο αυτή ως ένα άχρηστο μέταλλο σκούρου, σχεδόν μαύρου χρώματος, που δεν μπορούσαν να το χρησιμοποιήσουν πουθενά και συνεπώς η ύπαρξή του μόνον προβλήματα δημιουργούσε.

Τα οικονομικά της εταιρείας *Speidel* παρουσίασαν ραγδαία κάμψη, από το γεγονός ότι υποτιμήθηκε κατά πολλές μονάδες η αξία των τελευταίων φορτίων ψευδαργύρου που περιείχαν βαρύτη στην αγορά του Αμβούργου και η γερμανική ανταποκρίτρια εταιρεία δυσκολευόταν να διαθέσει στην αγορά τα αποστελλόμενα φορτία. Όλα αυτά έγιναν μεταξύ 1908 και 1910.

Το αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν να σταματήσουν οι διανοίξεις των στοών στα βαθύτερα στρώματα που περιείχαν βαρύτη και να περιορισθεί το προσωπικό από 2-3.000 σε 300 μόνον εργάτες στο τέλος του 1910. Το προσωπικό αυτό εργαζόταν στη διαλογή του μεταλλεύματος των πρώτων εξορύξεων, το οποίο μετάλλευμα μετά τη διαλογή φορτωνόταν για το λιμάνι του Αμβούργου της Γερμανίας.

Δεν έχουμε πληροφορίες για τις δραστηριότητες της εταιρείας κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων. Υποθέτουμε ότι θα υπήρχε περιορισμός του προσωπικού και των δραστηριοτήτων στις περιόδους που οι επιχειρήσεις είχαν επίκεντρο τη Θάσο και την Καβάλα.

Αυτή η κατάσταση, δηλαδή η λειτουργία της εταιρείας με μειωμένο προσωπικό, συνεχίστηκε μέχρι τα 1913, οπότε και σύμφωνα με έγγραφο του *Foreign Office* (βλέπε εισήγηση Γ. Κρητικού) ανεστάλησαν οι εργασίες της. Βεβαίως, μετά την κήρυξη του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου στα 1914, οι εργασίες της εταιρείας σταμάτησαν οριστικά.

Η έκβαση του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου έφερε αλλαγές και στη μορφή της εταιρείας. Έτσι βλέπουμε τους *Speidel* να δραστηριοποιούνται υπό νέα εταιρική και οικονομική μορφή με έδρα την Ελλάδα πλέον. Η Γερμανία ως ηττηθείσα μεγάλη δύναμη με ένα σωρό μεγάλων προβλημάτων, δεν ήταν πλέον ελκυστική ως έδρα μεγάλων εταιρειών με δραστηριότητες στα εδάφη των νικητριών χωρών. Οι *Speidel*, όμως, δεν επιθυμούσαν να αποξενωθούν από την εκμετάλλευση των μεταλλείων της Θάσου. Έτσι μετά από 10 χρόνια περιπου, στα 1924-25, αφού εν τω μεταξύ ξεκαθάρισαν το ιδιοκτησιακό καθε-

στός της περιουσίας της τέως εταιρείας Speidel και βεβαιώθηκαν επίσης ότι η Θάσος και η Καβάλα ανήκουν οριστικά πλέον στην Ελλάδα, ιδρύουν την «Ανώνυμη Ελληνική Μεταλλουργική Εταιρεία Θάσου» Γαλλοβελγικών συμφερόντων με επικεφαλής τον γνωστό μας Jules Speidel. Η εταιρεία αυτή εξεδήλωσε το ενδιαφέρον της και προχώρησε στην υπογραφή σύμβασης με το Ελληνικό Δημόσιο για την εκμετάλλευση των παλιών μεταλλείων Speidel στις γνωστές θέσεις: «Λιμενάρια», «Σωτήρος», «Μαρλού», «Καζαβήτι» και «Ραχώνι».

Κατά την περίοδο της διακοπής των εργασιών (1914-1924) όλες οι εγκαταστάσεις της εταιρείας Speidel είχαν υποστεί φθορές και διαρπαγές σε τόσο μεγάλο βαθμό, ώστε έπρεπε η νέα εταιρεία να μεταφέρει από την Αμβέρσα στα Λιμενάρια όλα τα απαιτούμενα υλικά για την κατασκευή γραμμής μεταφοράς με σιδηροτροχιές από την παραλία μέχρι τη θέση του μεταλλείου. Με τη γραμμή αυτή μετέφερε όλα τα απαιτούμενα εργαλεία, βαριά μηχανήματα, βαγονέτα, σιδηροτροχιές κλπ. στον τόπο των εργασιών για την εξόρυξη. Επίσης κατασκεύασε σιδηρουργεία και ξυλουργεία για την υποστήριξη των νέων εγκαταστάσεων, καθώς και νέες αποβάθρες φόρτωσης στην παραλία των Λιμεναρίων. Όλες αυτές οι εργασίες απαιτήσαν κολοσσιαίες νέες επενδύσεις, αλλά και σημαντικό χρόνο για την ολοκλήρωσή τους. Η ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων για την πλήρη λειτουργία μόνον του μεταλλείου των Λιμεναρίων τελείωσαν γύρω στο Σεπτέμβριο του 1927.

Από το 1925, όμως, ασχολούνταν στη νέα εταιρεία περίπου 350 εργάτες στις εργασίες εξόρυξης ψευδαργύρου από τους παλιούς σωρούς εκκαμινευθέντος μεταλλεύματος, με ημερήσια παραγωγή 100 περίπου τόνων. Ίσως οι σωροί αυτοί να προέρχονταν από τη μη εξαχθείσα παραγωγή της εταιρείας Speidel, πριν από το 1914.

Στα 1926 άρχισαν οι εργασίες κατασκευής εγκαταστάσεων εκμετάλλευσης και στα υπόλοιπα μεταλλεία που είχαν παραχωρηθεί στην εταιρεία. Δε γνωρίζουμε την πορεία των έργων και των εξελίξεων από το 1927 μέχρι το 1940. Κάποιος άλλος ερευνητής θα συμπληρώσει το κενό της περιόδου αυτής.

Στο σημείο αυτό θα κάνουμε μια μικρή αναφορά σε ένα ακόμη μεταλλείο της Θάσου, το οποίο είχε ανακαλύψει η έρευνα των μηχανικών του Speidel κατά τα πρώτα ακόμη χρόνια της λειτουργίας της. Ήταν το μεταλλείο μαγγανίου στα υψώματα γύρω και κάτω από το χωριό Κάστρο. Μετά τον εντοπισμό του μεταλλείου και της διαπίστωσης της ύπαρξης σημαντικών ποσοτήτων μεταλλεύματος, με την άδεια της τουρκικής κυβέρνησης, εστάλησαν ποσότητες μαγγανίου στο Αμβούργο για χημική ανάλυση. Η προσπάθεια, όμως, σταμάτησε και δε δόθηκε συνέχεια, ενώ σήμερα γνωρίζουμε ότι το με-

ταλλείο αυτό ήταν πολύ αξιόλογο. Είναι πιθανόν η εταιρεία να φύλαξε τα αποτελέσματα των αναλύσεων μυστικά για να τα εκμεταλλευθεί κάτω από καλύτερες συνθήκες. Στα 1925 όμως, η «Ελληνική Εταιρεία του Λαυρίου», μετά από δοκιμές, ζήτησε και έλαβε από την ελληνική κυβέρνηση την άδεια εκμετάλλευσης του παραπάνω μεταλλείου. Αμέσως, μετά τη λήψη της άδειας, άρχισε την εκμετάλλευση των επιφανειακών στρωμάτων του μεταλλεύματος, το οποίο μάλιστα μετέφερε από τη θέση εξόρυξης μέχρι την παραλία, δηλαδή σε απόσταση τριών ωρών, με υποζύγια. Το μαγγάνιο μεταφερόταν με πλοία στις εγκαταστάσεις της εταιρείας στο Λαύριο για εμπλουτισμό και περαιτέρω επεξεργασία.

Τελειώνοντας θα παραθέσουμε για την ιστορία και ορισμένες πληροφορίες για τις πρώτες έρευνες, οι οποίες οδήγησαν μετά από αρκετά χρόνια στην εκμετάλλευση των λατομείων των περίφημων μαρμάρων της Θάσου. Στον όρμο «Βαθέως» ή «Βάθης» σε απόσταση δυο ωρών με πλοιάριο από τον Λιμένα, είχαν παρατηρηθεί ίχνη λατομείου μαρμάρου. Ο προφανής υπάρχων όγκος ήταν πολύ μεγάλος και η ποιότητα φαινόταν καλή. Εκδηλώθηκε ενδιαφέρον από ορισμένους και γύρω στα 1925 εστάλησαν από την Αθήνα ειδικοί ορυκτολόγοι από έναν όμιλο Ελλήνων κεφαλαιούχων. Οι ορυκτολόγοι αποφάνθηκαν ότι το λατομείο στον όρμο «Βάθης» περιείχε μάρμαρο άριστης ποιότητας, όπως επίσης και στο ακρωτήριο «Δεμίρ Χαλκά» και στο λόφο με τις κατάφυτες τότε πλαγιές, μεταξύ των όρμων «Θημωνιά» και «Αλυκή», στην περιφέρεια του Θεολόγου, όπου και εκεί παρατηρήθηκαν ίχνη αρχαίου λατομείου. Κατά την επί τόπου αυτοψία και εξέταση ειδικών που ακολούθησαν, διαπιστώθηκε ότι η διασωζόμενη τότε μαρμαρόστρωση της προκυμαίας του όρμου «Θημωνιά» προερχόταν από τα μάρμαρα του παρακείμενου λατομείου.

Στο σημείο αυτό τελείωσε η εισήγησή μου, η οποία κάλυψε με νέες πληροφορίες την πορεία της εταιρείας και τους λόγους για τους οποίους στα 1908 σταμάτησε εντελώς ξαφνικά η ιλιγγιώδης άνοδος των πρώτων χρόνων. Πιστεύω ότι η παρούσα εισήγηση μαζί με τις παλιότερες εργασίες των μελετητών Κ. Χιόνη και Γ. Αυγουστίδη, καθώς και των πανεπιστημιακών Αθ. Καραθανάση και Σ. Κεκριδή, ολοκληρώνουν ικανοποιητικά το θέμα των μεταλλείων *Speidel* της Θάσου, τουλάχιστον μέχρι το 1927.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

1. *Στάθη Ν. Κεκριδή*, Μεταλλευτικές εργασίες και υλοτομία στη Θάσο κατά τον 18ο αιώνα, περ. «Θασιακά», τ. 7 (1990-91), σ. 107-114.
2. *Γεωργίου Αυγουστίδη*, Η εγκατάσταση και λειτουργία της εταιρείας Fr. Speidel στα Λιμενάρια. Το τέλος της ιστορίας ενός χωριού και η αρχή της δημιουργίας ενός άλλου, περ. «Θασιακά», τ. 9 (1994-95), σ. 31-55.
3. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η εγκατάσταση της μεταλλευτικής εταιρείας Speidel στη Θάσο και οι θετικές ή αρνητικές αντιδράσεις των κατοίκων. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θάσος. Πρώτες ύλες και τεχνολογία από τους προϊστορικούς χρόνους ως σήμερα, 1999, σ. 223-233.
4. *Ι.Λ.Α. Καβάλας*, Αρχείο Μ. Χρηστίδη 1925-28.
5. Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Καβάλας, Ετήσιον Δελτίον, έτος Γ', 1925/26.
6. *Γεωργίου Αστεριάδη*, Ο πρώτος εκλογικός κατάλογος της υποδιοικήσεως Θάσου (1915), περ. «Θασιακά», τ. 8 (1992-93), σσ. 244-357.
7. *Σ. Μερτζίδη*, Θασιακά, ήτοι ιστορία της νήσου Θάσου από των αρχαιοτάτων μέχρι των νεώτερων χρόνων, Καβάλα 1911.
8. *Π. Αξιωτίδη*, Η Θάσος, Αθήνα, Θεσσαλονίκη 1928.
9. *Γεωργίου Δ. Βορεάδη*, Γεωλογικαί και Κοιτασμολογικαί Έρευναι εν Θάσω, Ινστιτούτο Γεωλογίας και Ερευνών Υπεδάφους, 1954.